

BLÁGA ÁGNES

*Egy Székelyföldön szerveződő kiscsoport sajátos
munkamigrációja Németországba*

Bevezetés

A székelyföldi migráció időbeli alakulásának aktuális kérdésköre a Massey és társai által is elemzett hálózati migrációra terelik a figyelmet, amelyben nagymértékben felértékelődik az idényjellegű szervezett munka, valamint a kapcsolati tőke szerepe. Az általam elemzett hálózat egy újabb migrációs trend kibontakozására hívja fel a figyelmet, amelyben módosulnak az eddigi székelyföldi kutatásokban beazonosított “transznacionális” migráció domináns jegyei, és ez a sokkal ellenőrzöttebb formájú, idényjellegű vendégmunkás csoportok elterjedésének következtében figyelhető meg.

Jelen elemzés elsősorban a megváltozott tartalmú „klasszikus” migráció szemügyre vétele, amely radikálisan különbözik a '90-es évek migrációs típusától. A különbségek elsősorban a munka meghatározott időtartamában, a hálózatok által biztosított rendszerességben, a biztos jövedelemben, az otthoniakkal alacsony intenzitású kapcsolattartásban, valamint a klasszikus elszigetelt vendégmunkás értelmében ragadhatóak meg.

Az elemzés tárgyát képező kiscsoportot alkalmam volt németországi munkakörnyezetben vizsgálni, ugyanis 2011-ben rokoni kapcsolatokon keresztül jómagam is belekerültem a hálózatba. Ennek következtében két hónapot Németországban dolgoztam, ahol megtapasztalhattam azokat a szituációkat, amelyekről interjúalanyaim meséltek.

A vizsgált kiscsoport munkamigrációs gyakorlata beleilleszkedik a székelyföldi mintákba, de ugyanakkor egy sajátos jelenséget képez. Egy informális kapcsolatok révén, 2003-tól folyamatosan bővülő rendszerrel van szó, amely a migráló közösségnek sajátos jelleget biztosít. Jelen tanulmányban a külföldi munka ezen formájával kapcsolatos attitűdöket és tendenciákat elemzem.

A hálózati migráció és a vendégmunka jellemzői

Massey és társai a migrációval kapcsolatban hét átfogó elméletet fogalmaztak meg. A kutatásom szempontjából ezek közül a hálózati migráció¹ releváns. Massey és társai szerint attól a pillanattól, amikor egy közösség tagja külföldi vendégmunkát vállal, a kapcsolatai felértékelődnek ebből a szempontból. Mindazok tehát, akik ilyen migrációs tapasztalattal rendelkező egyénnel állnak kapcsolatban, nagyobb valószínűséggel döntenek maguk is a migráció mellett. A szerzők a továbbiakban rámutatnak arra, hogy folyamatos hozzákapcsolódások révén a migráció egy idő után önfenntartóvá válik, intézményesül, és megszűnnek benne a kezdeti, kiváltó tényezők. Kialakul egy olyan migrációs kultúra, amelynek következtében a migráció elfogadottá, sőt természetes lépéssé válik egy közösségen belül.

A jelzett székelyföldi kiscsoport munkamigrációja a hálózati migrációban, valamint a kumulált okság² elméletében beazonosított mechanizmusok mentén szerveződik, ahol nagymértékben kihangsúlyozódnak a rokoni, illetve baráti kapcsolathálók az aktorok munkavállalásában. A folyamat 2003-tól indult be és jelenleg is tart, a hozzákapcsolódások még mindig aktuálisak, de van egy állandó magja a csoportnak, amely 25 főt számlál.

Az ilyen hálózatok kiépülésében nagyon fontos szerepe van a közös etnikai hovatartozásnak, amely mint informális tőke jelenik meg ebben a folyamatban (Brubaker, 1998).

A migrációs hálózatok működésének megértéséhez tehát elengedhetetlen megvizsgálni az azt alkotó kapcsolatokat, amelyek többfélék lehetnek, de kialakulásuk és fennmaradásuk minden esetben az emberektől függ. Fawcett (1989) szerint ezek a kapcsolatok négy fő kategória, és három típus mentén ragadhatóak meg, amelyek ilyen módon egy tizenkét cellás mátrixot alkotnak. A négy kategória az állam-állam-, a tömegkultúra-, a családi és személyes kapcsolatok, valamint a migrációs ügynökségek. A három típus pedig a kézzelfogható, a szabályozó, valamint az összefüggő kapcsolatok.

Sonja Haug (2008) tanulmányában a migráció társadalmi és gazdasági aspektusai közötti kapcsolatokat vizsgálja, kiemelve a társadalmi tőke szerepét a migrációs döntéshozatalban és a láncmigrációban.

Coleman (1990) szerint a társadalmi tőke³ formái közé tartozik a kötelezettség és elvárás is, amely a bizalmon alapszik. Továbbá azt mondja, hogy a társadalmi viszonyokban egy informális potenciál, valamint hatékony normák és szankciók is

¹ Hálózati migráció esetén a rokonsági, ismeretségi hálók csökkentik a migrációval együtt járó többszintű költségeket, anyagi és egyéb kockázatokat. A hálózatot alkotó kapcsolatok mozgósítják a bennük levő tőkét, amely ebben az esetben információt, segítséget jelent a migrációs döntéshozatalban.

² Myrdal (1957) kumulált okság elmélete alapján a migráció által megváltoznak a kibocsájtó közeg társadalmi, gazdasági struktúrái, amely növeli a további migráció valószínűségét.

³ Coleman, a társadalmi tőke témakörének egyik klasszikusa azt mondja, hogy társadalmi tőke a személyek közötti viszonyokban jön létre, és pedig akkor, amikor a viszonyok a cselekvés elősegítése következtében változnak (Coleman, 1990).

tetten érhetőek. Saját kutatásom esetében is beazonosíthatóak a felsorolt elemek, elsősorban egy informalitáson alapuló kötelességtudat a csoport tagjaiban, vagy mondhatjuk, hogy a csoport szervezője iránti lekötöttség érzése, amelynek köszönhetően például csak súlyos egészségügyi, vagy családi probléma miatt bontják fel munkaszerződésüket. Az általam vizsgált csoport esetében Coleman elmélete a jellemző abból a szempontból, hogy a csoporton belüli kapcsolatok több szituációban is mozgósítható társadalmi tőkét képeznek, amely egy közjóság-jelleggel bír, például jelen esetben a kibocsájtó közegben esedékes kalákamunkák alkalmával.

A társadalmi tőkével kapcsolatban nem szabad figyelmen kívül hagyni Bourdieu elméletét sem, amely szerint a társadalmi tőkének van egy magánvagyon jellege is, amely hozzájárulhat a vele rendelkező egyén hatalmának, vagy társadalmi státuszának a növekedéséhez, és ebben a formában az erőforrás személyes kapcsolatokon keresztül érhető el. A kutatott csoport esetében kezdetekben, a kapcsolódó személyek első belépésekor egyéni tőkéről, az erőforrás személyes kapcsolatokon keresztül történő eléréséről lehetett beszélni, de ez az évek során módosult és jelenleg inkább a Coleman-féle csoporton belüli kapcsolatok, valamint a kollektív cselekvés dominanciája a jellemző.

A társadalmi tőke fogalmának és jelentésének rövid elemzése után visszatérek Sonja Haug tanulmányához, aki szerint a migrációs kutatások legalapvetőbb kérdése az, hogy hogyan alakult ki, valamint hogyan marad fenn a migráció. Ebben több kutató is megerősítette, hogy az emberi kapcsolatok, a társadalmi hálózatok, illetve a társadalmi tőke játszik meghatározó szerepet, kiváltképpen az egyéni motivációk tekintetében. Ezzel kapcsolatban a migráció szociológiájában több elmélet is megszületett; ezek közül Sonja Haug a racionális választás elméletét emeli ki, amelyet nagymértékben meghatároz egy gazdasági, valamint egy viselkedési döntésemélet. A gazdasági megközelítésben a társadalmi interakciók a társadalmi csere folyamatának tekinthetőek. Ebben a folyamatban az egyének leleményes szereplők, akik kész alternatívákból választhatnak, a lehetőségek és korlátok struktúráján belül, egyszóval a költség-haszon megközelítés határozza meg döntéseiket (Haug 2008).

Paul C.P.Siu (2004) vendégmunka típusú migrációval kapcsolatos tanulmányában azt mondja, hogy a „vendégmunkás” mint fogalom, az idegenség egyik formájaként definiálható, amelyben a vendégmunkás a periférián levő emberhez hasonlít. Ilyen értelemben a vendégmunkás számára az idegen országban való tartózkodás csak munka, amelynek elvégzése után igyekszik haza szülőfalujába. A vendégmunkásnak nincs szándékában hosszú távon beilleszkedni, berendezkedni az új környezetbe. Tehát nem arról van szó, hogy örül a munkának, inkább várja, hogy járjon le hamar, és az otthoni státuszát erősítse meg ezzel, vagy épp hogy új társadalmi státuszra tegyen szert. Horváth István (2003) szerint olyan migrációs jelenségek esetében, mint amilyen például a Spanyolországba történő idényjellegű mezőgazdasági munka, egyértelműen használják a vendégmunkás kifejezést, azonban több tudományos tanulmányban más munkavégzés esetén is megjelenik. Szerinte kérdéses, hogy pontosan mit érthetünk a fogalom alatt, vagy az, hogy jelöl-e a többitől elkülönülő migrációs jelenséget.

A történelemben három munkaerő áramlásra alapozó migráció különíthető el, a rabszolga kereskedelem, a toborzáson alapuló vendégmunka, valamint az egyéni,

spontán munkamigráció. Ezek közül az általam megvizsgált jelenségre is jellemző toborzáson és gazdasági ösztönzésen alapuló munkaerő-áramlás tekinthető a tulajdonképpeni vendégmunka klasszikus formájának, amelynek a 19. század során kialakult tipikus intézményei a mai napig meghatározzák a vendégmunka típusú migrációt. Fontos megemlíteni, hogy ebben az esetben tudatos toborzóakció figyelhető meg a befogadó országok és a munkaerő közötti közvetítő szervezetek által, amelyek számára az állam nem minden esetben biztosít formális környezetet (Horváth 2003).

A kolóniákban történő vendégmunka, amely az idegen környezetben sokszor fizikailag is elkülönül, azt jelképezi, hogy tagjai nem részesei, és nem is kívánkoznak részesei lenni az adott társadalomnak (Horváth 2003). Kutatásom esetében is megfigyelhető, hogy annak ellenére, hogy nem integrálódik az idegen társadalomba a vendégmunkás, mégis igyekszik egy ideiglenes, a kinti élethelyzetnek megfelelő átmeneti életmódot kialakítani, de ez egyáltalán nem hasonlítható össze az otthoni életmódjával, ellenkezőleg, az igényei meglehetősen lecsökkennek. A vendégmunkások külföldön való tartózkodásuk alatt ideiglenesen felépített „barakk” nevezetű lakásokban élnek, amelyen belül etnikailag is elkülönülnek a lengyel, magyar, román kolóniák. Integrálódásuk azért nem cél, mert az idénymunkát tekintve viszonylag rövid ideig (egy-két hónap) tartózkodnak ott, és sem a vendégmunkás, sem a munkáltató érdekében nem áll, hogy a munkán kívül egyébre koncentráljanak. Ez egyfajta rejtett megegyezés a két fél között, amelyről egyik sem beszél, azonban mégis egyértelmű, valamint a munkaadó részéről sokkal tudatosabb. Horváth István szerint az integráció elmaradása olykor valamilyen termelészervezési gazdasági ráció miatt is előnyös, amelyben például a munkáscsoportok bizonyos időszakoként történő cseréje hozzájárul a munkaerő alacsony árának fenntartásához. Minél inkább integráltabb egy vendégmunkás, annál inkább viszonyítja bérét a befogadó ország béreihez, és elmarad a nettó haszon, valamint a nyereségtöbblet megcélzása mint kezdeti motiváció. Végeredményben tehát a migráció okozta társadalmi és gazdasági feszültségek orvoslása minden európai tagállam érdeke, amelynek következtében igyekeznek olyan intézkedéseket tenni, amelyek hozzájárulnak a toborzáson alapuló, korlátozott időtartamú vendégmunka elterjedéséhez.

Romániai migrációs trendek, célországok

Európában három fő migrációs célország azonosítható be, és ez nem más, mint Németország, Nagy Britannia és Spanyolország. A székelyföldi munkamigráció esetében is Németország képezi a fő irányt, amely nemcsak az általam vizsgált közösség szempontjából jellemző. Egy mérsékeltebben bontakozó folyamat indult be nemrég Svájc irányába, de a térségben erről még nem készült felmérés.

A migrációs mozgások 40%-a Németországhoz köthető európai viszonylatban (Bijak-Kupiszewski-Kicinger 2002). Ami a romániai trendeket illeti, 1989 után több egymástól elkülönülő folyamat indult be. Az első szakasz 1990-től 1993-ig tartott, és

az etnikai közösségek, valamint a politikai menedékjogot kérők migrációjáról szól. Mivel a kommunista időszakban a nemzetközi utazás és a migráció erősen ellenőrzött volt, az új rendszer legelső intézkedése az ezt illető korlátok feloldása volt. Ennek következtében több százezer ember utazott nyugatabbra a jobb megélhetés és lehetőségek érdekében, különösen a német és magyar etnikai közösségekből. Ezt a folyamatot a befogadó országok is támogatták. A '90-es évek első felében 350.000 román állampolgár kért menedékjogot különböző nyugat-európai országokban, tehát azt lehet mondani, hogy a románok voltak a második legnagyobb csoport Európában a politikai menedékjog-kérés szempontjából. Fontos azonban megjegyezni, hogy nem mindenik kérvényező járt sikerrel, és nagyon sok embert toloncoltak vissza Belgiumból Romániába (Alexe-Horváth-Noica-Radu 2012).

Az 1993-1996-os periódusban az EU-s országok korlátozó vízumrendszert vezettek be a román állampolgárok számára, amely viszonylag nagymértékben visszafogta, de nem szüntette meg a nyugatra történő vándorlást, és rövidebb időtartamú, körkörös migráció formájában tovább folytatódott. Ebben az időszakban Magyarország, Törökország és Izrael lett a célország rövidebb vagy hosszabb távú munkaerő-migráció szempontjából. Izraelben munkaerő-toborzó cégek alakultak, míg Magyarországon lehetőség volt bejutni a fekete munkaerőpiacra (Alexe-Horváth-Noica-Radu 2012).

A harmadik periódus 1997 és 2001 közé tehető, amikor az uniós országokba történő migráció jelentősen megnövekedett. Németország és Franciaország szerepe célországgként csökkent, és olyan célországok kezdtek dominálni, mint Olaszország és Spanyolország. Az áramlás Kanada és az Egyesült Államok irányába is nőtt. Ebben az időszakban beállt egy változás a romániai munkaerő-migrációban. Az addigi szabálytalan, rövidtávú migrációt felváltották a kidolgozott hosszú távú stratégiák. Ennek ellenére a kiutazás még mindig vízumrendszerhez volt kötve, ezért elterjedt az emberkereskedelem. A problémák rendezésére sok ország vezetett be különböző toborzási politikákat, különösen Németország és Olaszország (Alexe-Horváth-Noica-Radu 2012).

Az Európai Bizottság és Románia között zajló csatlakozási tárgyalások következtében 2002-ben eltörölték a vízumrendszert, ami a 2002-2007-es periódusban nagymértékben megkönnyítette a külföldre történő kiutazást. A 2007-es uniós csatlakozás a romániai migrációt mennyiségileg és a szabályozások szempontjából is nagymértékben befolyásolta. Spanyolországban például majdnem megháromszorozódott a törvényesen bejegyzett román állampolgárok száma. Jelenleg a migráció nagymértékben meghatározza a román lakosság alakulását. Az Ábrahám és Şufaru (2009), valamint Badescu et al (2009) által készített különböző felmérések azt mutatják, hogy a román háztartások 21-24%-ában legalább van egy személy, aki külföldön szokott dolgozni, és a felmérés pillanatában a háztartások 13-14 %-ában legalább egy személy külföldön tartózkodott. A migrációs populáció feltérképezése alapján megkülönböztethetőek a 2007 előtti hosszú távú migránsok, akik számára a célország természetes tartózkodási hely; valamint a 2007 utáni új migránsok, akik hosszú távú stratégiákban, vagy letelepedésben gondolkoznak, de visszatérnének a kibocsájtó országba kedvező feltételek mellett. Végül a harmadik kategóriába

tartoznak azok, akik alkalmanként vagy rendszeresen veszik igénybe a formális és informális rendszereket. Ebben az esetben az otthon, valamint a külföldön való tartózkodás váltakozó epizódjai jellemzik a migrációt (Alexe-Horváth-Noica-Radu 2012).

Az általam elemzett hálózat a harmadik kategóriához sorolható, pontosabban a rendszeres, de váltakozó epizódokkal rendelkező migráció, valamint a részben formális rendszerek jellemzői mentén ragadható meg.

Székelyföldi kutatások – a transznacionalizmus kialakulása

Mivel elemzésemet Székelyföldön végeztem, és a migráció egy sajátos formáját kutattam, fontosnak tartom bemutatni a meglévő kutatások mentén kialakult képet az ide vonatkozó trendekkel kapcsolatban.

A székelyföldi térségben végzett első kutatások azt jelezték, hogy a '90-es évek után beinduló migrációs hullámban nagymértékben dominált az otthoni, valamint az idegen világ elkülönítése, amelyben a vendégmunka az otthoni világban levő státusz megerősítését szolgálta. A '90-es években a külföldi munkának alkalmi jellege volt. Ez azt jelenti, hogy az volt a fontos, hogy a kitűzött célokat minél hamarabb elérjék, ami hozzájárult ahhoz, hogy a vendégmunka és az otthon, a két világ között éles határvonal húzódjék. A vendégmunka csupán a cél elérésére szolgált, és semmi másra (Bodó 1996).

Egy tíz évvel későbbi kutatásban már a két helyen élés főbb jellegzetességeit igyekeztek beazonosítani a kutatók. Az 1996-os kutatáshoz képest itt már a vizsgálatba bevett alanyok többsége a külföldi munkavállalást nem az idegen világtól való elzárkózásként éli meg. Jellemző rájuk, hogy az otthontól távol vállalt munkát könnyedén tudják egy tartós életvezetés részeként kezelni. Az első kilépés nehézségei után egyre természetesebbnek tekintik a vándorlásuk két végpontja közti út rendszeres megtételét, és „kettős kötődést” éreznek mindkét világ irányába. Ezen életmód feltétele, hogy alkalmazkodni kell a kinti élethez, munkához, emberekhez. Több mindent elfogadnak a kinti világból, és az általuk tapasztaltakat szívesen maghonosítanak saját világukban (Bodó 2008.a). A szerző megjegyzi, hogy a beazonosított jegyek nem mondhatóak rendszeresnek, azonban feltételezhető, hogy a későbbiekben a két hely opozíciós kezelésmódja még inkább háttérbe fog szorulni.

2009-ben a térségi fiatalok körében készült átfogó kutatás, amely kimutatta a társadalmi változás egyértelmű jeleit, amelyben a migráló embert egy nagyfokú rugalmasság és individualizáltság jellemez. A fiatalok számára a migrációs gyakorlat egy olyan tanulási folyamattá vált, amelyben az idegen és otthoni világ egy időben játszik meghatározó szerepet. Tehát a fent bemutatott három kutatási eredmény alapján egy térségi változási folyamat azonosítható be a transznacionális paradigma irányába (Bodó-Bíró 2009).

A transznacionális migráció térségi megjelenését vizsgálva három területen végeztek alapos felmérést a kutatók, a kapcsolattartás, rituális ünnepek, valamint értékek területén. A témában 40 mélyinterjú és 8 esettanulmány készült tartósan, vagy

rendszeresen külföldre járó egyénekkel. A kutatás kimutatta, hogy az értékek az a dimenzió, amelyben leginkább megfigyelhetők a transznacionális migráció jegyei. A különböző értékek a két tér között megoszlanak, de nem az egyértelmű elhatárolódás tekintetében, ugyanis a két pólus között az egyértelmű visszautasítást az újraértelmezések az elfogadás irányába terelték. Nagymértékben megváltoztak a materiális és poszt materiális értékorientációk. A materiális értékek terén a felhalmozódás a fogyasztás irányába mutat, amely felértékeli az otthoni környezetben újnak tekinthető poszt materialista értékeket, mint amilyen a nyugodt, kiegyensúlyozott, kellemes élet, valamint az individuum fontossága (Bodó-Bíró 2009). A fentieket összefoglalva azt lehet mondani, hogy másfél évtized alatt a székelyföldi térség migrációs gyakorlatában a saját-idegen világ ellentétét felváltották a transznacionális komponensek, amelyek egyénekenként változó mértékben jelennek meg. Az itthoni és idegen világ közötti határok átjárhatóak, es egyre inkább kialakul egy olyan életforma, amelyre a két lábón élés, és a kilépés természetessége jellemző. A szerzők kihangsúlyozzák, hogy nem a régi modell eltűnéséről van szó, csupán a cselekvési és értelmezési modellek előre nem látható módon történő kicserélődéséről, amely a társadalom tagjai számára egy elfogadható folyamat (Bodó-Bíró 2009). Ennek a jelzett változásnak az egyik esetének, vagy folytatásának tekinthető az általam vizsgált hálózat helyzete, amely eltér attól, amit eddig vizsgáltak. Az eltérés leginkább abban érhető tetten, hogy a munkavállalás csoportban, és szervezeten történik, az idejelleltség miatt a letelepedés nem jön szóba. Tehát egy szervezett, időben behatárolt migrációs jelenségről beszélünk, amely a kialakult hálózat révén állandósult.

Kutatási módszerek, vizsgált dimenziók

A megközelítőleg 25 állandó személyből formálódó székelyföldi munkamigrációs kiscsoportban végzett kutatásom során 12 félig strukturált mélyinterjút és 2 mélyinterjút készítettem a migráló csoport 18-52 éves tagjaival, valamint 4 személlyel rövid beszélgetést folytattam. Az interjúk segítségével saját tapasztalataimat és megfigyeléseimet egészítettem ki, ugyanis 2011 nyarán én is tagja voltam a csoportnak. Mivel a környezetet, a munkakörülményeket személyesen ismerem, az interjúkkal a csoport sajátos migrációs gyakorlatának alaposabb megismerésére törekedtem, valamint az általam megfogalmazott kutatási kérdésekre kerestem a választ. A beszélgetések során elsőként olyan személyi adatokra kérdeztem rá, mint az iskolázottság, munkaerő piaci életút. Ezt követően az interjúalanyokat a külföldi munkavállalás első gondolatáról kérdeztem, hogy pontosan mikor és miért fordult meg a fejükben ez, és mikor döntöttek úgy hogy megteszik az első lépést. Kíváncsi voltam arra is, hogy kitől hallottak a külföldi munkavállalás lehetőségéről, hogy volt-e valaki segítségükre az elindulásukkor, akár a papírok megszerzésében; hogy önállóan indultak-e el, vagy valakinek a sikeres példája és segítése motiválta őket. Ennél a pontnál érdekeltek a kapcsolathálók, amelyeken keresztül megvalósult a munkavállalás. A továbbiakban rákérdeztem a motivációkra; azon interjúalanyok esetében, akik már

régóta tagjai a csoportnak megkérdeztem, hogy az első kiutazás óta változtak-e meg a motivációk és tervek.

A munka, illetve lakáskörülményekkel kapcsolatos kérdéseim, amint már említettem inkább kiegészítő jellegűek voltak saját tapasztalataimhoz, azonban sok, általam nem figyelembe vett apró részletről és élményről is beszámoltak az interjúalanyok, amelyek színesítik az elemzést.

A továbbiakban fontosnak tartottam megkérdezni az interjúalanyoktól, hogy a terveiket mennyire sikerült megvalósítani, volt-e, és ha igen miben nyilvánult meg a munka anyagi hasznosulása. Végül arról érdeklődtem, hogy milyen jövőbeli tervek vannak, meddig szándékoznak a külföldre járást folytatni. Nagyon meglepő volt számomra, hogy ezt a kérdést illetően kevesen beszéltek konkrét tervekről, sok vendégmunkás, különösen az idősebb korosztály csak az otthoni éves költségeit egészíti ki a Németországban keresett pénzzel.

Már említettem, hogy személyesen is tagja voltam a szóban forgó csoportnak, ezért az adatgyűjtési módszereknél fel kell tüntetnem a résztvevő megfigyelést. Ami ezt illeti, saját munkavállalásom idején még nem volt tervemben, hogy fogok végezni egy ilyen jellegű kutatást, azonban ottlétem során antropológus szemmel sok mindenre figyeltem. Nagymértékben befolyásoltak az egyetemi alapképzésben szerzett ismereteim a vendégmunka kutatásokkal kapcsolatban. Szabadidőmben nagyon sok emberrel volt alkalmam beszélgetni, és még ha ezek nem is voltak szisztematikusan beszélgetések, sok mindent fel tudok belőlük használni a kutatásomhoz.

Mivel szülőfalum szomszédjában található az a két település, amelyet a kutatásom érint, a külföldön dolgozó személyekről az interjúkon és személyes beszélgetéseken kívül többet megtudtam az ott élő családok, valamint a köztudatban levő megítélések révén is.

A fenti módszerek együttes alkalmazásával sikerült információkat gyűjteni és reális képet mutatni a 2003-tól folyamatosan bővülő migrációs hálózattal kapcsolatban.

Témaválasztásom fő célja bebizonyítani, hogy Székelyföldön látványosan elterjedtek az időszakos mezőgazdasági munkamigráció formálisan és informálisan szervezett formái, amely elsősorban annak köszönhető, hogy az európai tagállamok érdekeltsége révén, nemzetközi szinten egyre inkább sikerül megszervezni a munkaerőpiacot. Mivel a kutatási téma egy trendbeli átalakulást jelöl, konkrét kutatási előzményekhez viszonyítva ragadhatóak meg a főbb vizsgálati dimenziók.

A kutatás központi kérdése az, hogy hogyan szerveződött/szerveződik meg, valamint működik a hálózat, milyen jellemzőkkel bír. Bővebben, a vizsgált migrációs gyakorlatban milyen mértékben hasznosulnak a hagyományos baráti és rokoni kapcsolatok, továbbá érvényesül-e a munka megszervezését tekintve a Horváth István által megfogalmazott „toborzás”?

Az interjúalanyok demográfiai jellemzői, valamint motivációi alapján fontosnak tartottam megvizsgálni, hogy milyen kategóriákba csoportosíthatóak. Előzetes megfigyeléseim alapján a migrációs csoport három kategória mentén szerveződik: az első kategória azok diákok, akik még nem fejezték be középiskolai, vagy egyetemi tanulmányaikat, és külföldi munkavállalásukat nem kötik konkrét tervekhez; a második kategória a rendszeresen visszajáró fiatalok, akik konkrét célok megvalósítására

törekednek, és végül a harmadik kategória a munkanélküli középkorúak, akiknek a külföldi munka éves jövedelmet biztosít.

A székelyföldi trendekben beazonosított „transznacionális” migráció főbb jegyeit vizsgálva felvetődik a kérdés, hogy az interjúalanyok mennyire tekintik a kinti világot életterük részének, mennyire igyekeznek berendezni azt az otthonosság érzése érdekében? A vendégmunka ebben az esetben már nem egy két lábon éléssel jellemezhető, párhuzamos életforma, ahogyan azt a '90-es évek utáni kutatások bizonyítják, hanem a munka újfajta társadalmi megszervezését jelenti, a formalitás és informális határán, amelyben a külföldön való tartózkodás meghatározott ideje alatt (két hónap) a vendégmunkások a szűk, klasszikus értelemben vett elszigeteltségben élnek, a jövedelem biztos, tehát sokkal inkább elkülönül az otthoni és az idegen világ. Ebben az esetben az állandóságot a hálózat tartja fenn, amelybe az interjúalanyok nem csak anyagilag ruháznak be.

Az állandó kapcsolattartás az otthoni és az idegen világgal Bodó Julianna szerint a transznacionális migráció egyik kiemelt jellemzője, amelyet fontos megvizsgálni. Kutatásom ezen részében azt elemzem, hogy a hálózatban mennyire aktuálisak ezek a jellemzők, az interjúalanyok rendszeresen tartják a kapcsolatot az otthoni világgal, vagy ez a külföldön való tartózkodás viszonylag rövid ideje alatt háttérbe szorul?

Végül fontosnak tartottam megvizsgálni azt is, hogy első kilépéskor a munkavállalás kötődik-e konkrét tervekhez, és hogy a csoport által biztosított rendszeresség és állandóság következtében milyen változások állnak be az egyének elképzeléseiben? Előzetes megfigyelésem alapján a munka idényjellegűsége miatt az interjúalanyok már nem hosszú távú stratégiákban gondolkodnak, az időhorizont jóval rövidítettebb a migráció tervezését illetően.

Eredmények

Életkori kategóriák és motivációk

A vizsgált csoport egyik sajátossága, hogy a legtöbb hozzá tartozó személy már rendszeresen jár Glandorfba, és döntéseikben, valamint motivációjukban egy természetes lépésként jelenik meg mindez. Ez utóbbi elsősorban a közvetlen környezetet jellemző sikeres mintáknak, valamint a csoport által biztosított állandóságnak tudható be, amelyet Massey (1990) a kibocsájtó közeg kulturális és gazdasági módosulásával hoz összefüggésbe. Egy olyan környezetben, ahol a migráció kulturálisan elfogadottá válik, sokkal nagyobb a kilépés valószínűsége.

Nagy különbség figyelhető meg a fiatal és idősebb generáció motivációit illetően. Az interjúk alapján beigazolódott a feltételezésem, amely szerint a célcsoport három migráns kategória alapján szerveződik. Első kategóriába tartoznak azok a 18-23 év közötti diákok, akik még nem fejezték be középiskolai, vagy egyetemi tanulmányaikat, és a szezonális vendégmunka során keresett pénzüsszeggel szüleik támogatását egészítik ki. Itt több interjúalanyom fogalmazott meg olyan rövidtávú célokat is, mint például a sofőr iskola elvégzése. Megemlítenék egy érdekes esetet, amelyben egy

egyetemista lány elmondása szerint azért próbálta ki a külföldi vendégmunkát, mert szeretett volna némi saját pénzt, azonban szülei jó anyagi helyzetéből adódóan az útra adott zsebpénzének összege nagyobb volt, mint a kint szerzett jövedelme. Ennek ellenére nem bánta meg döntését, sőt azóta még két nyáron is visszament dolgozni. A Németországban eltöltött idő olyan nagy hatással volt rá, hogy jelenleg ott végzi mesteri tanulmányait.

Megfigyelhető, hogy ezekben a fiatalokban nincs kialakulva egy céltudatos tervezés, legtöbbször a kalandvágy, az anyagi jövedelem kiegészítése vezérli, és ez megmutatkozik az anyagi hasznosulással kapcsolatos kérdésekre adott válaszoknál is. A konkrétumokat megfogalmazó interjúalanyaim is rövid távú célokat említenek. Legtöbbször mindennapi kiadásokra hasznosítják a Németországban szerzett jövedelmüket, vagy kisebb használati tárgyakat vásárolnak, mint a telefon, vagy laptop. Ebben a kategóriában egyik interjúalanyom sem számolt be nagyobb befektetésről. Érdekes azonban, hogy a többszöri kilépés által ez a hozzáállás módosul. Azon interjúalanyaim közül, akik már több éve megismételték a vendégmunkát többen számoltak be arról, hogy terveznek a későbbiekben spórolni a pénzből, azonban konkrét hosszú távú célok csak a pár évvel idősebbek esetében azonosíthatóak be.

Ezek volnának tehát a második kategóriába tartozó személyek, akik olyan 23 és 30 év közötti nők és férfiak, akik már befejezték tanulmányaikat és a legtöbbször elmondása szerint egy induló tőke megszerzése céljából dolgoznak külföldön. Némelyiküknek közülük már családja is van. Fontos megemlítenem, hogy ebben a kategóriában a férfiak vannak többségben. Ezen interjúalanyok szinte mindegyike próbálkozott már itthoni munkakereséssel is, de kevesebb sikerrel. Van interjúalanyom, aki már több éve minden kint megkeresett pénzét az épülő házára költi, de akad olyan is, aki adósságai miatt nem tud egyről a kettőre jutni, vagy legalábbis nem olyan mértékben, mint társai. Többségében az ehhez a kategóriához tartozó egyének konkrét célokkal rendelkeznek, amelyeknek elérése után nem tervezik folytatni ezt az életformát, de mint lehetőséget nem utasítják el. Itt már többen számolnak be vállalkozás-ötletekről, és nagyobb befektetett pénzösszegekről. Mivel inkább fiatal férfiakra van szó, nem meglepő, hogy megvalósításként vagy épp tervként kivétel nélkül mindenki megemlíti a házépítést, területvásárlást, mezőgazdasági gépeket, autókat.

A harmadik kategóriába azokat a középkorú nő interjúalanyaimat sorolnám be, akiknek a családja számára a külföldi munka jelenti a fő megélhetési forrást, és nem is terveznek ezen változtatni. Ezek az egyének többnyire munkanélküliek, vagy háztartásbeliek. Legtöbbször elmondása szerint ideális, hogy pár hónapot dolgoznak, és az így szerzett pénz fedezi egész éves költségeiket. Ezek az egyének évente két-három periódusban kijárnak külföldre dolgozni. Fontos megjegyezni, hogy többen vallják azt, hogy ez nem egy ideális opció számukra, hanem a romániai munkaerőpiacon nincs lehetőség munkát találni. Akad azonban olyan is, aki megszerette, megszokta ezt a munkát, és eddig nem talált ennél jobb lehetőséget, amiért abbahagyná.

Amint már említettem, ebben az esetben az interjúalanyok éves költségeikre, vagy gyerekeik oktatásának finanszírozására költik el a megkeresett pénzt. Egyik beszélgetőpartnerem sem számolt be olyan mértékű jövedelemtöbbletről, amit komolyabb befektetésre tudott volna felhasználni.

Összességében tehát a vizsgált migrációs csoportban három migráns-kategória azonosítható be, amelyek közül a tanulmányaikat be nem fejező fiatalok nem rendelkeznek hosszú távú, konkrét célokkal a külföldi munkavállalásban, jövedelmükkel szüleik támogatását egészítik ki. A második kategóriába azok a fiatalok tartoznak, akik már befejezték tanulmányaikat, sokaknak közülük már családjuk is van, és elmondásuk szerint azért dolgoznak külföldön, hogy jövőjüket megalapozzák. Végül a harmadik kategóriába azok a középkorú nők tartoznak, akik a szezonális munka során szerzett jövedelmükkel a saját, vagy a családjuk éves költségeit fedezik.

A munkavállalás „forgatókönyve” és a kapcsolathálóké szerepe

A külföldi munkavállalás és a csoportba való bekerülés lehetőségéről az interjúalanyok szinte mindegyike a már idényjellegű vendégmunkát vállaló ismerősöktől, rokonoktól szerzett információt. Legtöbb esetben ezektől a személyektől az információkon kívül más jellegű segítséget is kaptak, ilyen például a csoport vezetőjével való beszélgetés egymás érdekében, egyszóval a több interjúalany által is említett „beprotezsálás”.

Többen számoltak be a barátoktól, rokonoktól kapott biztos információkról, a garantált minimális jövedelemről, amiért megéri kiutazni. Kezdetben, még a csoport megalakulásakor természetesen nem volt ennyire biztos sem a munkahely, sem a jövedelem, ugyanis még kevés ember járt ki dolgozni, és kevésbé terjedt el az információ. Az emberek jobban féltek, és nagyobb kockázatot vállaltak. Emellett a csoport helye a németországi vállalatnál sem volt még annyira biztos, mint jelenleg. Ezzel kapcsolatban többnyire az idősebb, már több éve Németországban idényjellegű munkát vállaló interjúalanyaim meséltek részletesebben.

Az informális kapcsolatokon keresztül történő információszerzés mellett megfigyelhető, hogy a külföldi munkavállalás gondolata és a lehetőség megragadása kivétel nélkül mindenik beszélgetőpartnerem esetében egy vagy több, a közvetlen környezetben lévő sikeres minta következtében valósul meg.

Mindennapok

Ebben a részben konkrétan a külföldön való tartózkodás periódusát elemzem néhány sajátos szempont alapján, mint a munka-, lakáskörülmények, közösség, szabadidő. Az interjúalanyokkal való beszélgetés során fontosnak tartottam megkérdezni, hogy hogyan töltik el, élik meg mindennapjaikat, mennyire tartják megterhelőnek a munkát és a programot a keresett pénzhez viszonyítva, valamint hogyan viszonyulnak a közösséghez, milyen kapcsolatokat sikerült kialakítaniuk. Dolgozatom egyik kutatási kérdésében arra kerestem a választ, hogy a migránsok a befogadó környezetet mennyire tekintik saját életterületnek. Ezzel kapcsolatban az bizonyosodott be, hogy egyáltalán nem, ugyanis az egy-két hónapos szezonok alatt a migránsoknak nem céljuk berendezkedni, nem figyelnek a kényelemmel kapcsolatos apró részletekre, hanem a munka elvégzése a cél, amelynek eredményét az otthoni környezetben szándékoznak élvezni. Ezt a hozzáállást az is okozza, hogy a vendégmunkás csoport kevés

alkalommal találkozik a tényleges befogadó környezettel, a farm ahol dolgoznak egy németországi település szélén található, így konkrét érintkezési felületet a hetente egyszeri vásárlás jelent. Azonban ezzel kapcsolatban lényeges információ, hogy ez is szervezeten történik, a munkáltató cég biztosít egy buszjáratot bizonyos időkorlát mellett, amely épp csak a kijelölt bevásárlóközpontokban történő rövid vásárlást foglalja magába. A mindennapokban tehát a csoport tagjai a „befogadó” német társadalomtól elkülönítve élnek, hozzájuk hasonló szituációban levő, esetleg más nemzetiségű vendégmunkásokkal, ahogyan azt Horváth István (2003) is bemutatta a kolóniákban történő vendégmunkával kapcsolatban. Ilyen módon az integráció bármilyen formája gyakorlatilag lehetetlen, ezzel is erősítve a vendégmunkásokban azt a szemléletet, hogy ott tartózkodásuk csak egy átmeneti, rövid állapot. A tanulmány elején már említésre került Horváth István (2003) véleménye, amely szerint ilyen esetekben az integráció elmaradása valamilyen termelés-szervezési gazdasági ráció miatt is előnyös, amelyben például a munkáscsoportok bizonyos időszakonként történő cseréje hozzájárul a munkaerő alacsony árának fenntartásához. Minél inkább integráltabb egy vendégmunkás, annál inkább viszonyítja bérét a befogadó ország béreihez, és elmarad a nettó haszon, valamint a nyereségtöbblet megcélzása mint kezdeti motiváció. Tehát a munkáltatónak az elkülönítés az érdeke.

A lakás-körülményekkel kapcsolatban interjúalanyaim toleránsnak bizonyultak, ami alatt azt értem, hogy az otthoni környezetben levő szituációjukhoz képest, Németországban igényeik nagymértékben lecsökkennek. Mindezt sokan a saját szavaikkal is megfogalmazzák, mint a következő interjú részletben is: *„Ilyen konténerekből összeállított barakkokban voltunk elszállásolva. Az elszállásolással nem volt semmi probléma, a körülmények jók voltak mert engem nem érdekelt hogy hogy néz ki ott minden, de másnak lehet nem felelt meg annyira, mert nem ehhez volt szokva. Én élveztem, ott fel kellett találni magad, s kellett alkalmazkodni, s improvizálni, jó volt.”* (20 éves férfi)

Személyes tapasztalataimból kiindulva azt mondhatom, hogy amíg vendégmunkát végez, senki nem panaszkodik a rozsdás vas-ágyak, a szűk hely, a közös mosdó miatt. Legtöbb embernek annyi elvárása van, hogy tudjon megfőzni egy ételt és legyen meleg víz. Még az sem jelent problémát hosszútávon, hogy a konyha az emeleten van, és az egész napi nehéz munka után lépcsőzni kell egy mosogatásért. Tapasztalataim és ez interjúk alapján az a következtetés vonható le, hogy itthoni környezetben egyik interjúalanyom sem emlegeti a kisebb nehézségeket. Megfigyeltem, hogy erről legtöbben nem beszélnek jó szívvvel, inkább kerülik a témát. A vizsgálat évében például elromlott a mosógép és emiatt azelőtti évekhez képest mindenki többnyire kézzel kellett mossa a ruháit, sokan mérgelődtek, de érdekes módon az interjúkban senki nem említi, mintha elfelejtették volna. Innen is látszik, hogy az emberek dolgozni mennek, a periódus, amíg ott tartózkodnak viszonylag rövidnek mondható, tehát nem céljuk hosszútávon berendezkedni, és kényelemben érezni magukat. Elfogadják az adott körülményeket, és úgy fogják fel, hogy az otthoni jóléért dolgoznak, amiért megéri mindezt vállalni.

A munkával kapcsolatban az interjúalanyokat nem éri meglepetés, ugyanis legtöbben már évek óta járnak dolgozni, ismerik a feltételeket, és a főnököket. Sokan úgy beszélnek erről, hogy nem könnyű a munka, de a végén a pénz minden keserűséget

elfeledtet. Egyik interjúalanyom sem számolt be olyan negatív élményről, ami arra készítené, hogy ne vállaljon többet munkát ennél a cégnél. A csoport kerüli a munkával kapcsolatos panaszkodást, a konfliktusokat, amely megfigyelésem szerint a csoport vezetője iránti lojalitásnak tudható be, amely megköveteli, hogy mindenki dolgos és tisztességes munkaerő legyen. Ebbe a jó munkás képbe a közösség értékei, normái alapján nem fér bele a lustálkodás, vagy a legminimálisabb elégedetlenség kifejezése sem. Aki nem tartja be ezeket a normákat, azt a közösség szabályszerűen kilöki magából. Ezzel kapcsolatban több interjúalany egy konkrét esetet is megemlít, amikor egy munkáslányt már nem hívtak többet dolgozni, mert nem szerette a málnaszedést, és nem végezte el a munkáját úgy, ahogy kell.

Ami a programot illeti, nincs szabadnap, a munkások mindennap reggeltől estig dolgoznak, de mivel a fizetés teljesítmény alapján történik, mindenkinek megvan a lehetősége pihenőket tartani, vagy hamarabb, illetve később végezni.

A munka egy év során három külön periódust érint, a spárga, málna és eper szezonokat. Ezek közül több interjúalany mindhárom periódus alatt Németországban marad, de akad olyan is, aki a szezonok között két hét szabadságra hazamegy. A munkaszerződés két hónapra szól, de megengedett a szerződés hosszabbítás, így tudnak sokan egészen áprilistól augusztusig ott maradni. Annak ellenére, hogy nincs szabadnap, egyik interjúalanyom sem panaszkodott, sőt örült, különösen az idősebb korosztály. A tavalyi év folyamán például nem volt bő termés, így nagyon sok szabadidejük volt a munkásoknak, amit nem mindenki élt meg pozitívként, elsősorban a kevesebb pénz miatt. Az ilyen „kényszer” szabadidőt a legtöbben barátkozással, beszélgetéssel töltötték. Az egyik interjúalanyom a szabadidő eltöltéssel kapcsolatos kérdésemre a következőképpen választott:

„Hazamentél, letusoltál, ettél... én a férfiaknak kaját készítettem, s utána elhúztam otthonról a csikot, elmentem cigizni, kocsmázni. Kocsmázásnak én az emberekkel való találkozást neveztem, volt egy ilyen padszerűség lent az alsón s oda mindig ki voltunk ülve, ott cigiztünk, beszélgettünk, eljártunk persze a szomszédjainkhoz is, akik két lépésre voltak tőlünk, s így telt el az esténk.” (19 éves nő)

Ugyanez az interjúalanyom számol be egy olyan otthoni szokás mentén megalapozott érdekességről, hogy hiába nem szabad a vasárnap, a közösség minden szombaton múlat: „Egyforma volt mindennap egy héten, nem volt hétvége. Csak abból tűnt ki, hogy hétvége van, hogy szombaton csináltuk mindig a bulikat, s vasárnap lett volna az, hogy az ember pihenne, mint otthon, de kellett mégis dolgozni. Bár volt egy vasárnap, amire nagyon emlékszem, mikor nagyon rossz idő volt, és bejelentették, hogy nem kell dolgozzunk, annak nagyon örültünk.” (19 éves nő)

Végeredményben elmondható, hogy az interjúalanyok mindegyike pozitívként éli meg azt, hogy az otthoni közösséggel tartózkodik külföldön, annak ellenére, hogy a viszonyok többnyire módosulnak az új környezetben. Többen számoltak be barátságok megromlásáról, vagy jogtalan parancsolgatásról és térhódításról, amit mindig az otthoni kapcsolatokhoz viszonyítva élnek meg változásként. Az egyének sok szituációban otthoni mintákat próbálnak alkalmazni, azonban az új környezetben

mindenki egyfajta „tisztalappal” indul, és a munkája, valamint viselkedése alapján van megítélve. A közös élmények és tapasztalatok több év után nagymértékben összekovácsolták a közösséget. Mindez annak is betudható, hogy eleve informális kapcsolatok mentén szerveződik a kezdetektől. A közösség az idegen környezetben fizikailag is elkülönül, nem cél az asszimilálódás.

Kapcsolattartás az itthoniakkal

Annak ellenére, hogy a külföldi munkavállalást a több éves megisméltődés által sok interjúalanyom természetes lépésként éli meg, fontosnak tartottam megkérdezni, hogy hogyan tartják a kapcsolatot az itthoniakkal, mennyire nehéz az elszakadás, követik-e valamilyen formában az otthoni híreket, és hogy volt-e olyan esemény, amelyre szerettek volna, és nem volt lehetőség hazajönni.

Az interjúalanyokkal való beszélgetés alapján arra a következtetésre jutottam, hogy a szeretteiktől való nehéz elszakadás ellenére, a kapcsolattartás nem rendszeres, amely feltehetőleg a Glandorfban eltöltött rövid periódusnak tudható be. A migránsok ennél a pontnál szintén lecsökkentik igényeiket, szükségleteiket, ahogyan a lakáskörülményekkel kapcsolatban is láthattuk. Nem céljuk rendszerességeket kialakítani, és bármilyen szempontból berendezkedni az új környezetbe. Tudják, hogy az ott eltöltött idő viszonylag hamar eltelik, ki lehet bírni, és ami után lejárt, mehetnek haza. Van olyan interjúalanyom, aki semmi értelmét nem látta, hogy az otthoniakkal kommunikáljon ilyen rövid idő alatt, de ez különösen a fiatal, nem elkötelezett interjúalanyok esetében jellemző.

Az idősebb, elkötelezett interjúalanyok közül többen számolnak be a szeretteikkel kapcsolatos hiányérzetükről, lehetőség szerint egy héten többször is kommunikálnak a párjukkal, vagy gyerekeikkel. A barátokkal, ismerősökkel való kapcsolattartást ők sem tartják fontosnak.

Érdekesnek találtam azt, hogy az otthoni hírekkel kapcsolatban kizárólag a közvetlen környezetről érdeklődnek a munkás csoport tagjai, a gazdasági, politikai és egyéb sajtóhírekkel nem foglalkoznak. Feltehetőleg ez is a kint eltöltött rövid periódusnak köszönhető, de volt olyan interjúalany is, aki azt mondta otthon sem érdeklik az ilyen jellegű hírek.

Kivétel nélkül mindenik interjúalanyom beszámolt legalább egy fontos eseményről, amelyen szeretett volna, de nem volt lehetősége részt venni a külföldi munka miatt. A spárga szezon ideje szinte minden évben érinti a húsvétot, a málna- és eperszezon pedig a kicsengetések, kortárstalálkozók ideje alatt zajlik, valamint említenem sem kell a diákok szempontjából a nyári táborokat, és egyéb rendezvényeket.

Ezzel kapcsolatban legtöbben úgy vélekednek, hogy nem meglepetés, általában előre tudják, hogy miről fognak lemaradni, és mindenkinek megvan a választási lehetősége, hogy ilyen feltételek mellett is elmegy-e otthonról. Többnyire, ha olyan fontos eseményről van szó, mint például saját kicsengetés, vagy kortárstalálkozó, a csoportvezető elmondása szerint van lehetőség egyeztetni és olyan szezonra iratkozni fel, amelyekre el tudnak menni. Ő állítása szerint igyekszik rugalmas lenni, és mindenki kérését figyelembe venni.

Összességében a vizsgált közösséget az otthoniakkal való kapcsolattartás szempontjából nem jellemzi a rendszeresség. A kint eltöltött rövid periódus alatt mindenki igyekszik a munkára koncentrálni, a kapcsolattartásba nem fektetnek be sem anyagi, sem más szempontból, inkább megvárják, hogy az otthoniak keressék őket. A kapcsolattartás intenzívebb az elkötelezett, családos interjúalanyok körében. A kapcsolattartásnál kevésbé foglalkoznak otthoni hírekkel, eseményekkel, különösen a gazdasági, vagy politikai híreket egyik interjúalanyom sem emelte ki. Végül, annak ellenére, hogy a szezonális munka általában több fontos eseményt is érint az otthoni közösségen belül, az interjúalanyok túlnyomó többsége nem éli ezt meg nagy veszteségként.

A hálózat fenntartása

Az általam vizsgált hálózat tagjai anyagi és egyéb szinten is befektetnek a hálózat fenntartásába. Ha egy vállalkozásról lenne szó, elsősorban anyagi befektetésekről beszélénk, de mivel ez a hálózat a formális és az informális határán mozog, fennmaradásához az anyagi tőke nem elegendő. A biztos munka szempontjából elsődleges szempont a fennmaradáshoz a csoport vezetője, valamint a németországi cég közötti jó kapcsolat. Az, hogy minden évben megszervezésre kerül a munka, elsősorban ezen múlik, ugyanis a csoport vezetője egész év során tartja a kapcsolatot a fogadó céggel, és ebből kiindulva jöhet létre a Horváth István (2003) által is megfogalmazott toborzás.

Az interjúk során arra a következtetésre jutottam, hogy a hálózat fenntartását nagymértékben meghatározzák a külföldön való tartózkodás ideje alatt történő, munkán kívüli közös programok. Van néhány interjúalanyom, aki szabadidejében városnézést, uszodába járást, vagy vendéglőben való étkezést is megenged magának, de legtöbbször a szabadidő közös eltöltéséről számolnak be, olyan programokról, mint amilyen a főzés, a szombati bulik, vagy a beszélgetések. Tapasztalataim szerint ezek a tevékenységek nagymértékben hozzájárulnak a csoportban már meglévő kapcsolatok megerősítéséhez, vagy épp az új kapcsolatok kialakulásához, és ezáltal az egész hálózat fennmaradásához. Sokan számolnak be arról, hogy a társaság és a jó hangulat is meghatározza munkavállalásukat.

Tehát a fentiek alapján elmondható, hogy annak ellenére, hogy a hálózat eleve informális kapcsolatok mentén alakul ki, mégis a külföldön eltöltött idő megerősíti a meglévő köteleket, sőt, újakat eredményez. Nagyon sok interjúalanyom számolt be életre szóló barátságok kialakulásáról, sőt akad olyan is, aki ott talált magának férjet, vagy feleséget. Látható, hogy a több éven át tartó működés nagymértékben megerősítette a hálózatot, ami azt eredményezi, hogy az otthoni környezetben sem szűnik meg létezni. Ezt bizonyítja a kalács munkák során történő mozgósítás, vagy a főnöknél történő ptyókaszedés, amely minden évben állandó tevékenység. A csoport vezetőjének részéről ez utóbbi a pozíciója, valamint a munkalehetőségért cserébe kapott hála szimbolikus befektetése, amely számára anyagi haszonnal jár. A csoport tagjai részéről viszont egy természetes cselekvés, amelyet a csoportban levő helyük megerősítéséért végeznek.

A pityókaszedés minden évben megismétlődő tevékenység, de ehhez hasonlóan többen számoltak be olyan kaláka munkákról, mint a házépítés, és a körülötte zajló egyéb munkálatok. Ez utóbbi azonban nagyrészt a férfiakat érinti.

Kimondottan anyagi befektetést az utazásért fizetett összeg jelent, amely magába foglalja bizonyos szinten a hely lefoglalását is. Az interjúalanyok elmondása szerint ez az összeg évente változik, de a legutóbbi alkalommal 120 Euró volt. Összességében tehát a hálózat fenntartásához a kisebb anyagi befektetések mellett nagyobb mértékben járulnak hozzá a hála szimbolikus kifejezésével.

Összegzés

A tanulmány a székelyföldi migrációs trendek beazonosított kulcselemeinek módosulását mutatta be, amelyben előtérbe került a munka szervezett kolóniákban történő áramlása, valamint a hálózat által biztosított állandóság. A térségben az eddigi migrációs trendekhez képest egy jól meghatározott, ellenőrzött forma elterjedése figyelhető meg, az idényjellegű mezőgazdasági vendégmunka formájában.

A migrációs hálózat kialakulásával kapcsolatban fontos következtetés, hogy teljes mértékben informális, rokon és baráti kapcsolatok mentén szerveződik, és a külföldre utazás rendszeressége következtében időben állandósult. Továbbá a csoport tagjai a hálózat fenntartásához a kisebb anyagi befektetések mellett nagyobb mértékben járulnak hozzá a hála szimbolikus kifejezésével is, mint például a kaláka munka. A munka megszervezése a „toborzás” által történik, amelyben fontos szerepet kap a csoport tagjai szempontjából egymás „beprotezsálása” is.

Az idegenség otthonosság problémakörénét körbejárva az a következtetés vonható le, hogy a csoport tagjai egyáltalán nem integrálódnak az idegen környezetbe, az egy-két hónapos szezonok alatt nem céljuk berendezkedni, nem figyelnek a kényelemmel kapcsolatos apró részletekre, hanem a munka elvégzése a cél, amelynek eredményét az otthoni környezetben szándékoznak élvezni. Tehát a székelyföldi trendekben beazonosított, kevésbé ellenőrizhető „transznacionális” migrációhoz képest a vendégmunka ebben az esetben már nem egy két lábon éléssel jellemezhető, párhuzamos életforma, hanem a munka újfajta társadalmi megszervezését jelenti, a formalitás és informális határán, amelyben a külföldön való tartózkodás meghatározott ideje alatt (két hónap) a vendégmunkások a szűk, klasszikus értelemben vett elszigeteltségben élnek, a jövedelem biztos, tehát sokkal inkább elkülönül az otthoni és az idegen világ. Ebben az esetben az állandóságot a hálózat tartja fenn, amelybe az interjúalanyok nem csak anyagilag ruháznak be.

A vizsgált közösséget az otthoniakkal való kapcsolattartás szempontjából nem jellemzi a rendszeresség. A kint eltöltött rövid periódus alatt mindenki igyekszik a munkára koncentrálni, a kapcsolattartásba nem fektetnek be sem anyagi, sem más szempontból, inkább megvárják, hogy az otthoniak keressék őket. A kapcsolattartás intenzívebb az elkötelezett, családos interjúalanyok körében. A kapcsolattartásnál kevésbé foglalkoznak otthoni hírekkel, eseményekkel, különösen a gazdasági, vagy politikai

híreket egyik interjúalanyom sem emelte ki. Végül, annak ellenére, hogy a szezonális munka általában több fontos eseményt is érint az otthoni közösségen belül, az interjúalanyok túlnyomó többsége nem éli ezt meg nagy veszteségként.

Zárógondolatként megemlítem, hogy a tanulmányban elemzett idényjellegű vendégmunka, amelynek állandóságát a formális és informális hálózatok biztosítják, migrációs politikai szempontból előnyös az országok számára, ugyanis egy ellenőrzött, rövidtávú formáról beszélünk, amely által csökkenek a migráció egyéni és családi életvezetésre tett negatív hatásai. Az idényjellegű munka a nevéből is adódóan egy időben behatárolt tevékenység, tulajdonképpen az ingázás meghosszabbodása, amely munkahelyet, anyagi biztonságot jelent a migránsok számára, tehát elsősorban az otthoni társadalmi működést segíti elő.

Irodalom

- Alexe, I. - Horvath I. - Noica R. - Radu M. (2012) – kézirat: Social Impact of Emigration and Rural-Urban Migration in Central and Eastern Europe
- Bijak J. - M. Kupiszewski - A. Kicinger (2004): International Migration Scenarios for 27 European Countries, 2002 – 2052, Central European Forum for Migration Research, CEFMR Working Paper 4. Warsaw.
- Biró A. Zoltán –Bodó Julianna (2009): A tér kapcsolatok, rituálék és értékek szerinti felosztásának vizsgálata a transznacionális migrációs folyamatokban
- Bodó Julianna (2008a): Új idők, új terek. A transznacionális tér építésének módozatai a székelyföldi vendégmunkásoknál. In: Bodó Julianna: Diskurzusok és életutak a migráció tükrében. Scientia Humana, Budapest
- Bodó Julianna (2008b): Itthon vagy külföldön? A székelyföldi fiatal korosztály munkamigrációja. In: Bodó Julianna: Diskurzusok és életutak a migráció tükrében. Scientia Humana, Budapest
- Bodó Julianna (2008c): Diskurzusok és életutak a migráció tükrében. Scientia Humana, Budapest.
- Bodó Julianna (2009): A vendégmunka típusú migráció magatartásmintái a székelyföldi térségben. Fórum Társadalomtudományi Szemle, XI. évfolyam, 2009/1, Somorja.
- Bourdieu, P. (1983): Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke. Megj.: Lengyel Gy. – Szántó Z. (szerk.). Tőkefajták: A társadalmi és kulturális erőforrások szociológiája. Budapest: AULA
- Brubaker, R. (1998): Migrations of ethnic unmixing in the "New Europe", The International Migration Review, 32(4), p.1047-1064
- Coleman, J. S. 1994(1990): Társadalmi tőke. Megj.: Lengyel Gy. – Szántó Z. (szerk.) 1994. A gazdasági élet szociológiája. Budapest
- Fawcett, J.T. (1989): 'Networks, linkages, and migration systems', International Migration Review, 23(3): 671-80
- Horváth István (2002): A migráció hatása a népesség előszámítására. Magyar Kisebbség, 2002/4, 24—36. p.
- Horváth István (2003): A vendégmunka. In Korunk 6/2003, pp. 3-11.

- Horváth István (2003): Migrációs hajlandóság az erdélyi magyarság körében 2003 október. In Erdélyi Társadalom, 1. évf. 2. sz. 39—55. p.
- Horváth István (2004): Az erdélyi magyarság vándorlási vesztesége 1987—2001 között. In Kiss Tamás (szerk.): Népesedési folyamatok az ezredfordulón Erdélyben. Kolozsvár, RMDSZ Ügyvezető Elnökség—Kriterion Könyvkiadó, 61—90. p.
- Massey, Douglas S. (2003): Patterns and Processes of International Migration in the 21st Century. In: Paper prepared for Conference on African Migration in Comparative Perspective, Johannesburg, South Africa
- Massey, Douglas S. et al. (2001): A nemzetközi migráció elméletei: éttekintés és értékelés. In: Sik Endre (szerk.): A migráció szociológiája. Budapest
- Siu, Paul C.P. (2004): A vendégmunkás. In: Biczó Gábor (szerk.): Az Idegen. Variációk Simmeltől Derridáig, Csokonai Kiadó, Debrecen
- Sonja Haug (2008): Migration Networks and Migration Decision-Making. Journal of Ethnic and Migration Studies Vol. 34, No. 4, pp. 585-605.